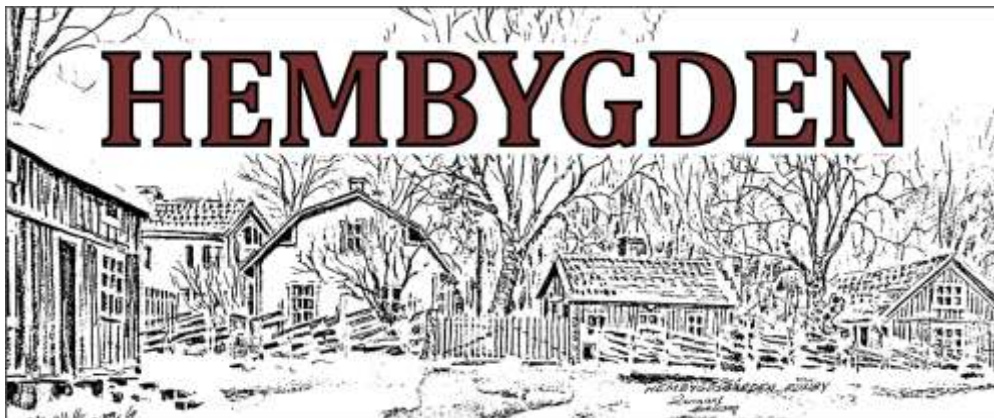

HEMBYGDEN

Medlemstidning för Upplands Väsby Hembygdsförening
Nr 2 · Maj 2019. Årgång 48.

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet	3
Föreningens aktiviteter	4
Bisaker	6
Varför heter det så?	8
En dag i maj	9
Elegi över ett kulturarv	10
Ny kassör i föreningen	11
Käppalaverket 50 år	12
Var badade Siri och August?	16
I backspeglarna	18
Ett helt yrkesliv på Metallverken	20
Minns du Väsby – I vårbruket	23
Ryssligan	24
Gummibandet – Samband mellan CJL Almqvist och Anton Tamm	26
Länsförbundets årsmöte 1 april 2019	28
Kvinnor blev portade	30
Korsord 2 - 2019	37

Omslagsbilden på föregående sida: En härlig vårdag vid Norra Berget. Runstenen på bilden finns ganska nära vändplanen högst upp på Stallgatan. Foto: Bo Lindman.

Nästa nummer av Hembygden planeras att komma ut i vecka 35. Manusstopp inför det numret är den 1 juli 2019. Välkomna med bidrag, som skickas till Hembygden, Box 40, 194 21 Upplands Väsby eller via e-post till info.uvhbf@gmail.com.

För innehållet i artiklarna svarar respektive författare.

Ansvarig utgivare: Klas Lundkvist

Redaktionsgrupp: Inga Lisa Gustafsson, Gunilla Ahlberg, Margareta Norén, Leif Welander, Klas Lundkvist och Bo Lindman

Layout: Bo Lindman, BL Informationsutveckling

Tryck: Trycksmedjan AB. Tryckt med miljövänliga färg- och pappersval i 750 ex.

Ordföranden har ordet

Det är nu mer än ett år sedan jag blev vald till ordförande för vår hembygdsförening. På årsmötet 16 mars blev jag omvald som ordförande och tackar för förtroendet.

Perioden sedan vår kassör Gun-Britt Welander gick bort i oktober har varit slit-sam. Inger Nyström och jag har under denna tid fått ta tag i ekonomihanteringen. Utan Inger, med sina gedigna kunskaper och noggrannhet, hade föreningen knappast fått ihop något bokslut. Ett stort tack till Inger för detta och gott samarbete under 17 år i styrelsen.

På årsmötet valdes Ann-Christin Jyttner till ny kassör och jag hälsar Ann-Christin välkommen till styrelsen. I år var det andra året då Anders Boberg, ordförande i Sollentuna Hembygdsförening, var ordförande på vårt årsmöte och jag var mötesordförande på Sollentunas årsmöte. Alltid intressant att få inblick hur en annan förening arbetar. Speciellt kul med Sollentuna i och med att det var min hembygd 1957–1975.

Månaden mars är en årsmötesmånad. Inom loppet av drygt två veckor var det för min del (inklusive ordförandeskapet i Sollentuna) fem årsmöten. Om Länsförbundets årsmöte 1 april kan du läsa om på annan plats i detta nummer av Hembygden. Jag har nu varit med i styrelsen för Stockholms läns hembygdsförbund i

15 år. 2013 och 2017 var jag med på Riksstämmorna i Sundsvall respektive Uddevalla. Jag tycker det är värdefullt att ha inblick både regionalt och på riksplaneln för att förstå hur hembygdsrörelsen arbetar. Hoppas detta även är en tillgång i arbetet i vår förening

Sedan förra året är jag med i styrelsen för Arkivföreningen Upplands Väsby. Arkivföreningens uppgift är bl.a. att stötta föreningarna att ta hand om sin egen historia genom att arkivera sina dokument i kommunarkivet.

Förra året blev jag också invald i styrelsen för Svenska Industriminnesföreningen (SIM). Min huvuduppgift i SIM är att vara redaktör för föreningens hemsida: www.sim.se. Spännande med internationella utblickar i och med att SIM är svensk sektion av TICCIH (The International Committee For The Conservation Of The Industrial Heritage; <http://ticcih.org/>).

Klas Lundkvist

2 april 2019

Fotograf: Elsa Anagnrus

Föreningens aktiviteter

Här presenteras de aktiviteter som planerats under den aktuella perioden.

Lördag

4

Maj

Konstutställning

Målargruppen "Seniore di Colore" visar bägge dagarna upp sina tavlor i Ladugården vid Hembygdsgården kl 11-17. Även keramikgruppen "Kavla och Dreja" har fina alster att visa upp. Arrangemanget ingår i Väsby Konstrunda 2019. Det finns också ett Konstcafé.

Söndag

5

Maj

Övriga hus och byggnader på Hembygdsgården är öppna kl 12-15.

Söndag

26

Maj

Mors dag

Kom och fira Mors dag med oss på Hembygdsgården kl 13-15. Denna dag spelar riksspelman Benny Johan och musikmakare Jörgen Toresson "Visor och lite jazz". Naturligtvis har vi kaffeservering.

Torsdag

6

Juni

Nationaldagen

Sedvanligt Nationaldagsfirande på Hembygdsgården. Samarrangemang med Upplands Väsby kommun.

Se vidare i lokalpressen.

Söndag
16
Juni

Ekumenisk friluftsgudstjänst

Gudstjänsten hålls på Hembygdsgården kl 12-15. Det blir även kaffeservering/kyrkkaffe.

Samarrangemang med församlingarna i kommunen.

Söndag
14
Juli

Allsång på tunet

Birgitta Söderström och Birgitta Ritzén kommer och leder allsången på Hembygdsgården kl 13-15.

Vi har även kaffeservering.

Söndag
18
Augusti

Hembygdsgårdens dag

Under denna dag öppnar vi portarna till våra hus. Kom hit och se våra samlingar kl 13-15.

Vi har den här dagen även underhållning och kaffeservering.

Riva ner och bygga upp

Här river man Komvux-huset, som inte är så speciellt gammalt. Samtidigt bygger man nytt runt det vattendrag, som skall ingå i Blå parken. Bilderna är tagna den 30 mars 2019 utanför den södra ingången till Väsby Centrum.

Foto: Bo Lindman

Bisaker

Nu har vi ju bin och bikupor på hembygdsgården och försöker i liten skala bidra till växters och gröders fortbestånd.

75% av alla livsmedelsgrödor i världen är helt eller delvis beroende av pollinatörer.

Bin, humlor, fjärilar, blomflugor, vissa skalbaggar och andra insekter pollinerar.

Vår livsmedelsförsörjning är beroende av detta – mer än en tredjedel av den mat vi äter är pollinerad.

Binäringen

På grund av att jordbrukssystemen ändrats har antalet pollinerande insekter minskat. De kemiska bekämpningsmedlen liksom klimatförändringarna har också bidragit till minskningen plus sjukdomar hos bisamhällen som aldrig setts förut.

Den som ägnar sig åt biodling tänker förmodligen på samhällsnyttan, men också på biprodukten honung. Honung är bra till mycket – användningsområdena bestämmes man själv.

Honung är känt sedan biblisk tid – i fjärde Mosebok klandrar Israels barn Moses för att fört ut dem ur ett land som flöt av mjölk och honung för att dö i öknen. Hur de fått fram honungen står det ingenting om.

Hur man odlat bin

Bistock

Bistocken är den första typen av kupa vi känner till. En bistock är en ihålig stock från skogen. Tog man hem den fick man mestadels ha den ifred, dock finns det i gamla Västgötalagen regler om bistockar och bisvärmar.

Halmkupa

Efter bistocken kom halmkupan. Ett framsteg, men inte så lättarbetad. Sen kom ramkupan, en typ av bikupa som är välbekant för alla.

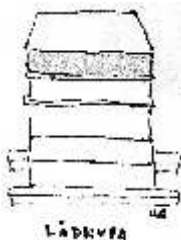
Ramkupa

En mer lättarbetad modell än ramkupan sägs det. Inuti den monterar man förpräglade vaxkakor.

Lådkupa

Idag använder sig många biodlare av lådkupor.

Man kan beskriva den som en byggsats med lådor staplade ovanpå varandra.

I en bikupa är det ordning och reda. Där finns en bidrottning, en del drönare och mängder av arbetsbin. Ett arbetsbi lever

upp till sex veckor, men det är bara under tre veckor de drar in honung i kupan. Ett bi drar in ungefär en tesked honung under sin levnad, så det krävs att de är många för att det ska bli något.

Förra vintern dog bisamhällena vid hembygdsgården, troligen på grund av häftiga väderomslag. Hur det har gått med de nya den här vintern är i skrivande stund för tidigt att säga. Vi håller tummarna så länge och hoppas på det bästa.

Inga Lisa Gustafsson

Påminnelse om medlemsavgift

Med detta nummer följer påminnelser till dem som inte betalat årets medlemsavgift i slutet på mars 2019. Om du gjort det därefter kan du helt bortse från den här påminnelsen.

Varför heter det så?

Fyra kvinnor, Karin Andersson, Mor Ola, Beata Westerberg och Maria Krantzson, har fått ge namn till vägar i Väsby.

Karins väg går mellan brandstationen och Sörab i Johanneslunds industriområde.

Här, i Rotskogen, där vägen mellan Stockholm och Uppsala alltid gått, låg Karins kafé, en liten vit byggnad med gröna knutar och snickerier. Verksamheten upphörde där för ett antal år sedan, då Johanneslunds arbetsområde kom till.

Karins föräldrar ägde en fastighet här. Fadern var fiskhandlare per häst och vagn, hette Nilsson och fick heta Fisk-Nisse i dagligt tal. När sedan Karin öppnade kaféet, förnekade sig inte folkhumorn utan gav det namnet ”Sillfiket”. Karin gillade inte alls namnet. Råkade någon nämna det, blev det en rejäl tillsägelse.

Karin var en driftig kvinna och kaféet var populärt, inte minst för smörgåsarnas skull. De bestod av en fjärdedels skraddkaka med väl tilltaget pålägg och gillades skarpt av långtradarchaufförerna. Kaffebröd fanns inte mycket att välja på, men ”dammsugare” fanns alltid.

Kaffet kokades i en stor kaffepanna. Den stod på en kokplatta i serveringsrummet. Allt efter behov slogs under dagen vatten och kaffe i pannan till en mustig brygd.

Karin slog alltid själv i kaffet i kopparna, kaffepannan fick inte skakas.

Karin följde en mycket gammal tradition, när hon drev kaféet. En resenär på 1700-talet skrev: ”Rotskogen är lång, men det är tätt mellan krogarna.” För oss är väl Rotskogen inte så lång, men krogtätheten är kanske densamma som då.

Rotskogen sträckte sig mellan Rotebro och Hammarby kyrka. Karins man hade bensinstation – Texaco – och bilservice vid kaféet. Här fanns en smörgjrop, vilket inte var så vanligt. Han omtalades med respekt, bl.a. för att han i sin plånbok alltid hade pengar så han kunde ge tillbaka på en tusenlapp för att inte behöva gå ifrån för att växla.

Mor Olas backe går från Kairobadet upp till parkeringsplatsen. Vid sekelskiftet 1899-1900 och fram till 1930-talet kallades den nuvarande parkeringsplatsen för Mor Olas odling, efter en originell gumma, som där drev ett litet jordbruk i blygsam skala.

Beata Westerbergs väg ligger i området vid gamla Löwenströmska lasarettet. Beata hade i årslön 14 riksdaler kontant

och in natura 5 tunnor spannmål, 8 kappar ärtor, 1 lispund fläsk, 3 lispund kött och 2 fjärdingar strömming samt 2 par skor. Det sista var säkert välbehövligt.

Maria Krantzons väg ligger i Carlslunds-området. Ur boken Upplands Väsby 50 år av Ingrid Olausson saxas följande:

”I början av 1900-talet kom Maria Krantz till Upplands Väsby med sin familj, fyra sköterskor och åtta ”idioter”. Hon

var en driftig kvinna och startade och utvecklade här ett privat vårdhem för psykiskt utvecklingsstörda under många år. 1951 övertog Stockholms stad Carlslund, som då hade 170 intagna.”

Inga Engdahl

En dag i maj

April och maj är fulla av helgdagar. Det är så väl ordnat för att vi ska få tid att upptäcka våren.

Den lilla modiga vintergäcken lyser gul redan i fastan. Den får snart sällskap av ludna blåsippsknoppar. Påsken dekorerar av liturgiskt lila krokusar.

Jag duschar tulpanerna med vinäger och hoppas att rådjuren förstår avsikten. Om jag lyckas slår det ut gula botaniska tulpaner, mörkt rosa Darwintulpaner, tulpaner med runda knoppar, som spricker ut som fyllda skära rosor med kantblad.

Jag plockar nässlor till vårens första gröna soppa. Jag drar upp maskrosor och jagar sniglar. Den vildvuxna trädgården klär sig i blått och vitt. Vitsipporna tränger sig in i varje vrå och kämpar om utrym-

Foto: Bo Lindman

met med violerna. På morgnarna, när solen börjar värma, går jag ut och försöker fånga de ilsket röda liljebaggarna, som äter stora hål i de späda bladen. Rabarbern skjuter upp på några få soliga dagar och vi njuter av den första sötsyrliga pajen.

Det är en dag i maj. I skymningen sitter vi under körsbärsträdens vita baldakin och hör koltrasten variera sin melodi. Nu är det pingst. Vackrare än så här blir det inte.

Gunnel Blücher

Elegi över ett kulturarv

Informationsskylten vid Ladbrostenen – runstenen vid Runby hage – hade länge varit demolerad och hembygdsföreningen satte i höstas upp reparerad information i avvaktan på myndighetsåtgärd. Det är naturligtvis inte första gången varken informationsskyltar eller föremål som skyltarna beskriver blir vandaliserade.

Runbybon Calle Hägervind var en gång medlem av Hembygdens redaktion. Han var en man med många talanger. Bland annat kunde han skriva i olika stilarter. En gång skrev han t.ex. en fortsättning på Carl Jonas Love Almqvists berättelse om Grimstahamns nybygge med samma språk och samma ordvändningar som Almqvist. Hur som helst, vid ett tillfälle fann Calle Hägervind Ladbrostenen helt nedsprejad av någon eller några klotter-sugna och förvandlade sitt missnöje över kulturarvsförstörelsen till en runristares klagan:

”

’Här skall stenen stå, i lundens ly vid färdrik flod’, befallde stolta Ingrid, fröjors främsta.

Tecken talar om ro i riket, tillit, tro på Gud, den ende.

Minne mäter frid med sirad tunga,
krigsmans klinga lagd i träda.

På grå graniten tusenåra tidender i runnor ristats.

De är borta nu, gömda under falska färgen trista, dock ej glömda.

Huggna minnet ristat orden:
’ — så länge människor leva.’

Katedral i berg av ädel ävlan,
skändad, skymfad av nutids barn.

Vad är att säga? Varför och varthän?
Vem vill bry sig, ja, vem bryr sig om
ett stenblocks mummel över sköna
drömmar, vackra tankar.

Skall vi som fänad utan herde
låta elakt tummel råda,
ej beivra vandalers klotterklåda?

”

Nej, det ska vi naturligtvis inte, inte då och inte nu. Ingen, varken ung eller gammal, bör vara historielös. Framtiden är redan här, säger somliga. Ja, men forntiden är också här, kräver sin plats och bör bevaras.

Inga Lisa Gustafsson

Ny kassör i föreningen

Som nyinvald i styrelsen för Upplands Väsby Hembygdsförening vill jag gärna presentera mig. Jag är född 1953 på Söder i Stockholm och flyttade till Upplands Väsby 1972. Nu 2019 har jag två vuxna barn och ett barnbarn.

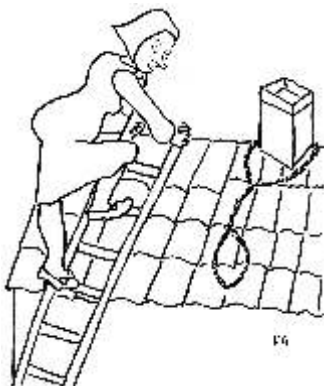
Vilka intressen har jag? För det första gillar jag att vara ute i naturen. Och för det andra tycker jag om att läsa. Kulturen är

ett viktigt inslag till människors hälsa, menar jag.

Hembygdsföreningen har en viktig roll. Som en hembygdsförening står vi inför många utmaningar när kommuner växer och bebyggelsen breder ut sig. En av de viktiga uppgifterna är att se till att vår historia finns kvar att se och lära av.

Ann-Christin Jytner

Illustrerade ordspråk och talesätt

Ingen vet var haren har sin gång, sa käringen, satte snaran på skorstenen.

Käppalaverket 50 år

Lite avloppshistoria såhär inför badsäsongen!

1952

Upplands Väsby kommun bildades 1952 då de tre socknarna Ed, Hammarby och Fresta slogs samman. Då bodde det 6 500 personer här. Nu är invånarantalet runt 45 500 personer.

Kyrkan i kommunvapnet påminner om de tre socknarna och kugg-hjulen symboliserar de första industrierna.

Red.

Situationen hade blivit ohållbar! Sjöar och vattendrag var förorenade och sjukdomar spreds med det förorenade vattnet. Kommunerna i stockholmsregionen ålades av myndigheterna att finna på lösningar för att ta hand om och rena sitt avloppsvatten. Detta var i början av 1950-talet. Nio norrortskommuner, däribland Upplands Väsby, tog beslutet om en gemensam lösning för hantering och rening av avloppsvattnet. Det kommunala bolaget Käppalaförbundet bildades. Året var 1957.

Beslutet innebar att ett omfattande underjordiskt tunnelsystem skulle anläggas. Kommunerna skulle åstadkomma en ny infrastruktur för att leda fram avloppsvattnet till ett reningsverk beläget i Käppala på Lidingö. Ett kostsamt men framsynt projekt. Så mycket bättre med en rejäl gemensam satsning än att varje enskild kommun skulle bygga eget reningsverk (vars kapacitet kanske ändå inte skulle förslå så långt i och med den stadiga befolkningsökningen). Tolv år efter att Käppalaförbundet bildats var tunnelsystemet och reningsverket färdigbyggda. Den 19 oktober 1969 invigdes Käppalaverket. I år är det alltså 50-årsjubileum.

Hurdan var då situationen för avloppshanteringen under den första hälften av 1900-talet för de tre kommunerna, Ed, Fresta och Hammarby, som 1952 skulle komma att bli Upplands Väsby? Här följer några glimtar från den tiden.

Hugo Sabel berättar livfullt i den självbiografiska skriften ”Mitt Väsby 1925 – 1993” om en äventyrlig promenad på Fysingens is (år 1925 eller 1926). Hugo och andra barn som bodde vid Torsåker tog på vintern en genväg till skolan över isen. De passerade då udden med Holmens herrgårdsbyggnad på höjden. I viken mellan den udden och kyrkan gick allt avloppsvatten från Lö-

Här ser vi en grupp med pensionärer från Seniorklubben på Stallgatan i Upplands Väsby. De var på hösten 2013 och besökte den stora avloppsanläggningen Käppalaverket på Lidingö. Foto: Bo Lindman

wenströmska lasarettet och Holmens anläggningar ut i sjön. Han skriver: ”Den stora mängden varmt, fett och illaluktande avloppsvatten gjorde att viken aldrig blev helt islagd.” Isen var också svag runt området och det gällde att vara försiktig. Vid ett tillfälle bar det sig inte bättre än att Hugo råkade komma för nära det svaga stället och trampade igenom med ena skon, som fylldes med det smutsiga vattnet. Strumpan vreds ur och färden fortsatte till skolan. Efter en stund spred sig en ruskig odör i klassrummet – från Hugos skodon! Som väl var kunde lärarfrun tvätta foten och förse honom med rena sockor och skor!

Några fler vinterpromenader till skolan över Fysingens is blev det inte för Hugo då familjen något år senare flyttade till Hammarbys tätort, ”Väsby Villastad”, som växt upp i närheten av industrierna vid järnvägen och stationen. Här hade i rask takt ett hundratal hus byggts under en tioårsperiod fram till första världskriget. Huvudparten uppfördes av Väsby Verkstäder och Optimus. Det var små villor men också ett antal bostadsbaracker som t ex gamla Marieborg.

Folkmängden i tätorten på tjugotalet var cirka 1 300 personer. Den omgivande landsbygden var betydligt mer glesbefolkad.

Båtsällskapet 70 år

Våren 1949 samlades några fritidsfiskare och bildade ursprunget till Upplands Väsby Båtsällskap. Man ville gemensamt lösa problemet att hålla hamn för sina båtar nära Kairo. Efter 20 år var trycket på båtplatser väldigt stort. År 1969 blev det en utbyggnad av båthamnen, ett nytt bryggsystem anlades och hamnen fick 350 båtplatser.

Numera har Upplands Väsby Båtsällskap drygt 600 medlemmar, och 380 av dem har båtplats. Än idag är många av klubbens medlemmar fritidsfiskare. Vi gratulerar föreningen till sina 70 år.

Bo Lindman

Gymnastik-klubben 75 år

I år har Upplands Väsby Gymnastikklubb ett stort jubileum. Det är 75 år sedan bildandet och vi gratulerar naturligtvis.

1944 startades klubben under namnet "Väsbyflickorna" och då hade man med 16 medlemmar. Nio år senare gjorde pojkar och män sitt intåg i klubben. Det var alltså 1953 det hände, och samtidigt ändrades namnet till Upplands Väsby Gymnastikklubb.

Trampolin är den gren man fått mest framgång i. Upplands Väsby Gymnastikklubb är faktiskt den förening som totalt vunnit flest SM-guld i trampolin/DMT/synkron genom åren. Alla sektioner tillsammans har idag omkring 450 medlemmar.

Red.

Totalt uppgick invånarantalet i Ed, Fresta och Hammarby till cirka 2 000 personer (och då ingick även Stäket i Ed).

Med förtätningen av samhället runt industrierna uppstod snart en del problem. Särskilt allvarliga var de sanitära. Redan på våren 1913 drabbades orten av en svår epidemi, nervfeber (troligen tyfus). Smittkällan lokaliserades till otjänligt dricksvatten. Brunnarna vid husen var grunda och blev lätt infekterade från torrdass och av sopor och slasken som slängdes i öppna diken. Att alla tomterna i industrisamhället hade sina avlopp direkt ut i Väsbyån sågs som en helt naturlig sak. Sådan var situationen under hela tjugotalet. Propåer om bättre allmänna brunnar till kommunalstämman fick inget genomslag.

Inte förrän provinsialläkaren i början av trettioalet skrivit en larmrapport, inlämnad också till länsstyrelsen, om stinkande diken och avskrädeshögar runt om i samhället, började man ta itu med vatten- och avloppsfrågorna. Men först 1939 fanns en plan för vatten och avlopp och på fyrtioalet fick tätorten ett reningsverk. Det låg på runbysidan av järnvägen, norr om bron (Åvägen och Bryggeriet). Då hade samhället expanderat ytterligare och hunnit växa sig ut ur Väsby Villastad.

Även i Fresta, i den aningen mer tätbefolkade delen Bollstanäs, var det problem med förorenat vatten. Bollstanäsborna fick våren 1928 stora besvär med Norrvikens vatten. Sjön hade blivit svårt förorenad genom avloppet från jästfabriken i Rotebro (grundad 1893). Följden blev bl a en omfattande fiskdöd. Stanken från den ruttande fisken förpestade omgivningen. Bollstanäs hade inte någon stor befolkning. Vid tidpunkten för kommunsammanslagningen 1952 fanns det 550 fastigheter. Av dessa beboddes 300 året runt. De övriga 250 var sommarbostäder. Alla hade egna brunnar och avlopp, ofta av enklare slag. Utsläppen i Norrviken (även från Sollentunasidan) ledde till att det 1950 utbröt en gulsotepidemi som drabbade dem som bodde vid sjön. Avloppsfrågan i Bollstanäs löstes först 1972 när man fick en pumpstation och anslöt avloppet till Käppalaförbundets ledning mot Sollentuna.

Även i Runby i Ed hade man problem med vatten och avlopp under tjugo- och trettioatalen. Det fungerade dock till nöds så länge tomterna var stora och befolkningen begränsad. Under senare delen av fyrtioalet blev Runby anslutet till Hammarbys vatten- och avlopps nät och därmed till reningsverket vid Väsbyån. I och med detta tog byggandet fart i Runby. Befolkningen ökade och snart räckte inte reningsverket till. Örent vatten rann ut i Väsbyån och vidare till Oxundasjön och Mälaren.

Enligt Hugo Sabel i ”Mitt Väsby 1925 – 1993” hade både Oxundasjön och Edssjön tidigare varit populära badsjöar. Men – under femtioalet började Edssjön bli grumlig och luktade illa i värmen på somrarna. En av orsakerna var föroreningar som Edsån förde med sig från Sollentuna och Norrvikenhållet. Sjön är grund och det fanns risk att den kunde förvandlas till träsk. Oxundasjön hade ett liknande öde som mottagare av Väsbyåns förorenade vatten. Det har beräknats att Väsbyån på somrarna under lågvatten tillfördes lika mycket avloppsvatten som den naturliga vattenföringen. De giftiga utsläppen i ån och Oxundasjön från de forna industrierna och industrimarken har man ju blivit varse först på senare tid.

Det tog några år innan vattendragens räddning kom. Kommunens avloppssystem anslöts till Käppalaverket 1973.

Margareta Norén

Källor

Sabel, Hugo: Mitt Väsby 1925 – 1993.

Ahlqvist, Lars-Göran, Lönnqvist, Lena: Så byggdes Väsby, 1983

Nordström, Alf, Curman, Johan: En bok om Upplands Väsby, 1973

Käppalaförbundets hemsida, www.kappala.se

Hönshuset

Från ganska säker källa har vi hört att hönshuset som Väsby Bästa räddade från förgängelse förmodligen kommer att få en plats i Järnvägsparken. Det är tänkt att det ska stå i närheten av Henriksborg och de andra husen som nu renoveras. Om hönshuset också ska fräschas upp är okänt.

Inga Lisa Gustafsson

Årets Väsbybo

Vet du någon som sprider glädje omkring sig eller någon som gjort något extra för sin omgivning? Lämna in förslag till kommunen i så fall. Nu är det hög tid att nominera den personen till att bli Årets Väsbybo.

Red.

Vad betyder CC0?

Flera gånger har det stått "Foto: CC0" under några fotografier. Vad betyder det?

Jo, den första delen "CC" står för "Creative Common", vilket är ett system för att enkelt ange hur en bild får användas. Upphovsmanen anger i förväg vad man får göra med den aktuella bilden.

Beteckningen "CC0" innebär att det inte finns kvar några rättigheter för bilden. Den är "public domain" eller "allmän egendom".

Red.

Var badade Siri och August?

I nästan 150 år har skrönan om Siri von Essen och August Strindbergs nakenbad florerat bland Väsbybor.

Ibland har de beskrivits badandes nakna vid Roparudden än vid nuvarande Kairobadet. Men det var varken eller, om vi får tro Siri själv.

Hon skrev ett långt kåseri i Dagens Nyheter augusti 1876 "På sommarnöje i Upland".

Där får vi följa hennes och dotterns färd från Norrtullsgatan till Norra station och vidare till Väsby station där en bonde väntar med hästskjuts. Siri beskriver färden till stugan och landskapet de färdas genom så att man förstår att de är på väg mot Sättra och Runsa – inte till Roparudden. Färden går till "Sjöberg" – till Mor Olas stuga – som då låg vid platsen som nu kallas Kairo. Bonden, som inte luktar så gott, har själv timrat stugan berättar han stolt för Siri och tretusen kronor har den kostat.

I kåseriet beskriver Siri också platsen de badar vid. Den ligger bakom en liten udde:

"Som stranden är synnerligen grund, finnes ingen möjlighet att bada på stället, hvadan kommer att man varje morgon får den äran att ro damerna till närmaste holme, där jag får sitta kvar i båten, medan de plaskar på andra sidan udden, glädjande mig, som kusken åt smällen, vid att höra deras klara stämmor skrika på hinsidan den upphängda schalen. Jag känner mig då lite ödslig ibland, för att icke säga tillbakasatt men tar sedan min skada igen genom att åter i min tur svalka mig bakom det rödrutiga förhänget".

Passerar man idag förbi Kairobadet och Kanotklubben och udden så finns det en liten badplats nedanför slänten. Undanskynd

och utmärkt för bad med eller utan kläder. Så mitt tips är att nakenbadet skedde här. Kanske hittar du en annan plats utifrån hennes berättelse? För någon holme finns ej...

(Mor Olas stuga flyttades inför bygget av ”Kairopensionatet” på 1920-talet till Roparudden. Förmodligen över isen. Kairopensionatet brann ner på 1980 talet.).

Britta Norrvi

Almqvistaren

Jag satt en afton under skuggande plataner.
Allena satt jag och min stackars cittra tog.
Till sällskap blott jag hade undrande fasaner,
som sällsamt sågo på mig vid de ljud jag slog.

Ur Sesemana av CJL Almqvist

Full fart på bina

I slutet av mars kom det några varma dagar. Då konstaterade jag att det var full fart på våra bin i alla tre kuporna vid Hembydsgården. Alla tre bisamhällena hade klarat sig över vintern. Det händer ganska ofta att vinterperioden tar käl på bisamhällena. Men vi biodlare är ett tåligt släkte, så vi skaffar fram nya bisamhällena till våra kupor.

Nu kan våra bin flyga runt till blommorna och samla nektar. Denna nektar omvandlas i en ganska invecklad process till honung. Inuti bikupan finns det vaxceller och där förvaras den färdiga honungen.

Nils Blomberg

I backspegeIn

Utgrävningarna på Runsa

Söndagen den 17 februari 2019 var det åter dags för information om utgrävningarna på Runsa. Föredraget hölls av arkeologen Michael Olausson och geologen Jan Risberg för omkring 50 personer i Ladugården.

Man har gjort nya fynd vid 2018 års undersökningar vid Borgen på Runsa. Vid utgrävningarna har man hittat en del föremål och gjort några ganska onormala fynd. Kunskapen om Runsa ökar ju mer man hittar. Samtidigt blir det desto fler frågetecken.

Forskarna tror att borgen vid Runsa anlades på 300-talet e Kr. Då var landmassan lägre, vilket innebär att borgen vid den här tiden låg på en ö. Förbi denna lilla ö färdades folk i båtar mellan Stockholm och Uppsala. Den här vattenleden kan vi likna vid dagens E4.

Man har hittat resterna av ett järnåldershus på den här platsen. Mer och mer lutar forskarna åt att huset varit en smedja. I alla fall har det varit någon form av mänsklig aktivitet på platsen, men troligen inte en bostadsgård.

Under sommaren 2019 kommer man att fortsätta med nya undersökningar bl a av

skeppssättningen. Då planerar man bland annat att använda en ganska ny teknik. Genom att flyga över området med en svävare med markradar hoppas man få reda på vad som finns under markytan. Om något år blir det spännande att få reda på alla nya upptäckter man gjort om Runsa.

Bo Lindman

Besök av skolklasser

Vi har haft besök av en skolklass från Runbyskolan. Vid två tillfällen har vi alltså guidat runt barngrupper på Hembygdsgården.

Den första halvklassen kom till oss den 21 februari 2019. Då var det första halvan av klass 2B, som i sin tur delades upp i två grupper inför visningen. Ingegerd Peterson berättade för den ena gruppen och Berit Östman för den andra. Som vanligt frågade barnen mycket om alla våra saker.

Den 7 mars var den andra halvklassen och besökte oss. Andra halvan av klass 2B delades som vanligt upp i två grupper. Ingegerd Peterson och Leif Welander tog hand om den ena gruppen och Berit Östman och Klas Lundkvist informerade den andra gruppen. Även barnen vid det här

skolbesöket hade många undringar om allt möjligt.

Det är viktigt att skoleleverna får lära sig mycket om hur livet var förr. Hembygdsgården är därför en väldigt värdefull källa. Fler lärare borde ta chansen att boka in ett studiebesök hos oss på Hembygdsgården i Upplands Väsby.

Ingegerd Peterson

Årsmötet

Hembygdsföreningens årsmöte ägde som vanligt rum i Ladugården. Mötet hölls lördagen den 16 mars 2019, och det leddes av Anders Boberg från Sollentuna Hembygdsförening. Årsmötet innehöll de vanliga punkterna med verksamhetsberättelse, ekonomisk redovisning och olika val.

Omkring 25 personer deltog i vårt årsmöte. Många personer blev omvalda till förtroendeuppdrag. Årsmötet valde in en ny ledamot i styrelsen och det var Ann-Christin Jyttner. På det efterföljande konstituerande mötet valdes hon till vår nya kassör.

Gunilla Ahlberg gratulerades på 70-årsdagen och fick ett stort tack för allt sitt arbete. Inger Nyström avtackades för sitt styrelsearbete under många år.

Efter årsmötet blev det också lite kaffe. Under musikunderhållningen sjöng Michael Borrman visor med anknytning till

Stockholms bostadsutveckling under 1900-talet. Rubriken var passande nog ”Lyckliga gatan”.

Bo Lindman

Ryssmorden

Söndagen den 7 april var det fullsatt i Ladugården och många nya ansikten på plats. Då berättade Bo Lindman, Hembygdsens redaktör, och visade film om de hemska händelser som inträffade för exakt hundra år sedan i Bollstanäs. 1918 kom Mohammed Hadjetlaché, som kallade sig själv för kosacköverste, till Stockholm. Hadjetlaché var svuren fiende till den nya bolsjevikregimen och byggde upp en verksamhet med likasinnade för att bekämpa den nya regimen. Bland annat genom tidningen ”Eko från Ryssland”.

Gruppen höll till i den så kallade ryssvillan i Bollstanäs och kom under 1919 att mörda tre personer. Alla tre offren sänktes i Norrvikens vatten. Hadjetlachés grupp avslöjades och ställdes inför rätta. Rättegången pågick 1919-1920 och Hadjetlaché dömdes till döden, den sista dödsdomen som utfärdades i Sverige. Straffet omvandlades i och med dödsstraffets avskaffande 1921 till livstids fängelse och Hadjetlaché avled på Långholmen 1929. De övriga ligamedlemmarna dömdes till straff på mellan 6 månader och 10 år.

Klas Lundkvist

Ett helt yrkesliv på Metallverken

På luciadagen 2018 var jag hemma hos Nils-Erik Hammar på Bjursvägen i Bollstanäs. Där kunde vi tillsammans med hans fru Anna-Lisa prata om livet i Väsby från 1960-talet och framåt.

Mitt syfte med besöket var främst att intervjua Nils-Erik om hans yrkesliv och vad man gjorde på Metallverken. Här kommer den första delen av allt jag fick veta under mitt besök.

Hur var det när ni flyttade till Upplands Väsby?

– Jo, det var 1961 i mitten av september. Först var vi till Studsvik, och jag var ute

Nils-Erik Hammar.

och sökte jobb. Sedan kom vi hit till Upplands Väsby. Jag hade hört talas om Svenska Metallverken. Där träffade jag Harry Sabel, som var verkmästare där på verktygsavdelningen. Harry Sabel och Nisse Sabel jobbade på Metallverken och de var bröder till Hugo Sabel. Då bestämde vi oss för att flytta hit. På två veckor var vi här ifrån Arboga och flyttade in i en tjänstebostad. Så snabbt gick det.

Svenska Metallverken hade alltså tjänstebostäder. Var bodde ni då?

– Vi flyttade in i en lägenhet på Hagvägen 6. Metallverken ägde nämligen de två första stjärnhusen, så vi bodde i en av deras tjänstebostäder. Det första stjärnhuset på Hagvägen 4 kallades för ”Vita gården”. Nästa stjärnhus, där vi flyttade in, kallades för ”Mårdgården”.

Där i det andra stjärnhuset bodde vi inte så länge, utan vi flyttade så småningom snett över gatan. Det var 1966 som vi flyttade till Hagvägen 15 i det första lamellhuset. Vi såg ju att folk gick och hämtade mjölk i ladugården tvärs över vägen. Då såldes det mjölk där nere. Vi var aldrig ner och köpte mjölk där. Opp i änden på det långa huset låg det en affär, och det var Konsum. Där bortom var det ju bara en skogsdunge, med en skön lekpark för barnen. Så började de bygga vid torget. Och ”Långbågen” längs Hagvägen byggdes också. Konsumbutiken flyttades till Runby torg.

På Trädgårdsvägen var det ju också ett långhus. Där låg trädgårdsanläggarna.

Hur lyckades du lära känna folk i Väsby?

– På Trädgårdsvägen fanns det växthus och där bodde en kille som jag spelade bridge ihop med. Jag var ju bridgespelare på den tiden. Vi hade två bridgeklubbar i Väsby. Den ena på Metallverken höll till i en tjänstemannamatsal i ett litet hus mitt emot Optimus. Senare flyttade den bridgeverksamheten in i matsalen på Metallverken. Den andra bridgeklubben höll till i Solhagen. Så var det att jag var med och spelade i två bridgeklubbar. Jag spelade ihop med en verktygsmakare som hette Helge Ihrén, han hade samma yrke som jag på Metallverken. Det rörde sig hela tiden.

Jag var med i båda bridgeklubbarna för att jag var ju ny på orten. På det sättet ville jag bli bekant och knyta kontakt med folk, lära känna människorna.

Redan när vi bodde i Arboga var jag aktiv i många olika rörelser. Jag var med i styrelsen i Folkets hus-föreningen och jag var med i Skyttegillet. Jag engagerade mig mycket. Det har jag gjort även här, men mest var det förr i tiden. Jag engagerade mig väldigt mycket i jobbet och fick olika uppdrag. På Metallverken var jag till exempel med i tidningsredaktionen.

Tillverkade Svenska Metallverken många slags produkter?

– Jodå, man gjorde olika prylar. I gjuteriet gjöt vi till exempel delar till Volvos växellådor.

På senare år monterade man ihop rullbälten. Vi köpte in rättigheterna till att göra rullbältet. Det var det första bältet som kom ut i Sverige, och vi utvecklade det. Då jobbade jag på Ritkontoret, som låg i de röda huslängorna mot stationen.

Jobbade du med samma sak under dina år i företaget?

– Jag började som verktygsmakare, sedan blev jag konstruktör och ritade verktyg. Så småningom avancerade jag bort från det och fick alla möjliga uppdrag. En tid var jag någon slags tidsstudieman på Tidsstudieavdelningen. Jag hade väldigt många olika jobb. De utnyttjade mig av någon anledning.

En annan produkt vi gjorde var skalet till Hasselbladskameran. Det tunna skalet gjöts i pressgjuteriet. Då jobbade jag på Kontrollavdelningen och mätte alla kameradelarna så att allt stämde. Vid kontrollerna använde jag mikroskop och alla möjliga grejer. Detaljerna gjordes väldigt tunt i aluminium och zink. Det var väldigt komplicerade delar som måste vara exakta. Naturligtvis var det väldigt noga med måtten.

Tillverkade man något annat på Metallverken?

– Metallverken var ju ett legoföretag. Man tog in jobb att göra, vi hade till-

verkning på kontrakt. Ibland var det mycket att göra och ibland mindre.

När det blev dåligt med jobb, så hade vi ett möte. Vi måste hitta på någonting själva, så att vi inte blir så beroende av kunder. Då satte vi igång och gjorde den här lilla smörtaxen, som man lägger smörkniven på. Tillverkningen av den var gammal och nerlagd. Jag hittade det gamla verktyget när jag gick och skrotade på verkstan. Så tog jag fram den. Egentligen är jag upphovsman till att den här tillverkningen togs upp på nytt. Några gjorde vi silverfärgade och några guldförgyllda. Smörtaxarna såldes sedan till turister vid Skultuna Mässingsbruk.

Men det kom ett hus till på området när man byggde Plastavdelningen. Där gjorde vi allt möjligt i plast.

Kan du berätta om hur allt tog slut?

– Så småningom kom ”Dråpslaget”. Då fick vi besked om att företaget var sålt och att all personal skulle få varsel om avsked.

Alla på metallsidan hade flyttat redan. En del av dem flyttade till Skultuna. Då var det bara vi på Plastavdelningen kvar. När vi lades ner så bjöd företaget oss på en bussresa. På den tiden fanns Väsby Buss och de körde oss till Norrköping. Då skulle vi alla flytta dit, för där blev vi erbjudna jobb. Jag tror att det bara var en som nappade på att flytta.

Oj, så många intressanta saker du har. Kan du berätta mer?

– I den här pärmén har jag sparat på fotografier, broschyrer, ritningar och mina arbetspapper. Jag har varit lite av en ”ekor-

re” i hela mitt liv, för jag har samlat på intressant material under hela mitt arbetsliv. Det är ju bra att ha de här samlingarna när jag nu berättar om mitt arbetsliv.

Här får vi sluta intervjun med Nils-Erik Hammar för den här gången. Vid denna träff fick jag med mig mycket material, så att det räcker till fler berättelser framöver.

Efter den här luciadagen 2018 inser jag att det finns mycket industrihistoria, som borde berättas av de många människor som var med. Jag är glad att jag fått träffa en person som kan berätta om sitt arbetsliv. En tanke som dykt upp: Det bör finnas många flera människor i Upplands Väsby, som borde kunna berätta om sitt arbete.

Bo Lindman
(Text och foto)

Minns du Väsby?

I vårbruket

Till vårbruket hör potatissättning och här ser vi Ernst Hellquist, f. 1897, och hans mor Selma, f. 1875, förbereda potatislandet med årdet och hacka vid Eriksberg i början av 1940-talet.

Årdret har fortlöpande varit i bruk och finns ännu kvar. Eriksberg heter numera Norrsättra och ligger i Sollentuna kommun.

Inga Lisa Gustafsson

Här sätter man potatis. Fotot utlånat av Vera Karlsson. Fotograf okänd.

Ryssligan

En av de värsta terroristgrupperna i Sveriges historia var den högerextrema så kallade ”Ryssligan” som härjade i Stockholm år 1919. Den antikommunistiska gruppen leddes av den mystiske Mohammed Beck Hadjetlaché, som kidnappade och mördade personer som beskylldes för att vara bolsjevikagenter. Per Leander berättar historien om terrorn i en enslig villa i Bollstanäs.

Åren före den ryska revolutionen hade Stockholm varit ett viktigt tillhåll för bolsjeviker och andra ryska oppositionella som en strategisk bas för deras politiska aktiviteter mot tsaren. Efter oktoberrevolutionen 1917 blev det istället den gamla regimens män, tsarister, militärer och borgare, som kom som politiska flyktingar till Sverige. En del av dessa ville då själva göra Stockholm till en bas för kontrarevolutionär verksamhet mot den nya sovjetregeringen i Ryssland.

En dag i oktober 1918 dök det upp en mystisk man från Ryssland som kallade sig Mohammed Beck Hadjetlaché i Stockholm. Han var i 50-årsåldern och utgav sig för att vara officer i tsarens armé, en kosacköverste, som efter revolutionen hade anslutit sig till vitgardisterna och stridit mot kommunisterna. Han fängslades av bolsjevikerna, men eftersom han var muslim blev han snart frisläppt, då bolsjevikerna ville visa sin välvilja för Rysslands minoriteter.

Hadjetlaché Foto: CC0

Mohammed Beck Hadjetlaché välkomnades av de svenska myndigheterna som politisk flykting och han blev snart en populär gäst på fester hos överklassen och förekom ofta i borgerliga tidningar där han fick lägga ut om bolsjevikernas ”skräckvälde” i Ryssland.

Den första intervjun med Hadjetlaché publicerades i Dagens Nyheter den 7 november 1918, på ettårsdagen av oktoberrevolutionen, i vilken DN förklarade att han i Sverige ville fortsätta att ”bekämpa bolsjevikfaran” genom att sprida upplysning om ”det verkliga tillståndet i Ryssland, påvisa nödvändigheten av en större ordning i det olyckliga landet, samt understryka den fara som hotar hela vår civilisation genom det bolsjevikiska undergrävningsarbetet.”

Tillsammans med sin sekreterare Michail Ettinger grundade Hadjetlaché en tidning

som fick namnet Eko från Ryssland och publicerade antikommunistiska propagandatekster på ryska, franska och svenska, ofta med antisemitiskt inslag. ”Bland hela raden av ryska kontrarevolutionära tidningar (är Eko från Ryssland) den uslaste och mest andefattiga i frågan om redigering och innehåll”, menade den svenska vänstertidningen Politiken i sin kritik mot Hadjetlaché och den svenska högerns hyllningar till honom. Eko från Ryssland skulle dock snart läggas ner av brist på läsare och finansiering. Men med sin tidning hade Hadjetlaché väckt viss uppmärksamhet bland andra antikommunistiska exilryssar i Sverige och samlade snart en liten fanastisk anhängarskara runt sig. Av denna grupp, vilken som mest bestod av 16 personer, inklusive kvinnor och barn, skulle Hadjetlaché grunda vad han själv kallade den ”Militära organisationen för det ryska rikets återupprättande”, men vad som i Sverige har gått till historien som ”Ryssligan”. Det var en terrorcell som under det kommande året skulle ägna sig åt att kartlägga, kidnappa, råna, tortera och mörda personer som Hadjetlaché bedömde som kommunisterna och bolsjevikagenter i Sverige. Som bas för sin verksamhet hyrde Hadjetlaché en ensligt belägen villa vid Norrvikens strand i Bollstanäs i Upplands Väsby norr om Stockholm.

Huvudmåltaflan för Ryssligans terrorverksamhet var den sovjetiska legationen i Stockholm, som leddes av bolsjevikern Vatslav Vorovskij, som i praktiken fungerade som ambassadör även om Sverige

officiellt inte hade erkänt Sovjetryssland. Hadjetlaché var också besatt av att leta efter gömda skatter, som han trodde att bolsjevikerna hade stulit från tsaren och fört ut ur Ryssland.

Ligans första offer vintern 1919 blev en ung rysk man som hette Karl Calvé och som officiellt arbetade med handelsfrågor vid den sovjetiska legationen. Men i själva verket var Calvé själv en polis-spion som rapporterade om de sovjetiska diplomaternas hemliga förehavanden direkt till den svenska säkerhetspolisen. Det ledde därför till viss förvirring, inte minst för stackars Calvé, som inte visste vilken sida – bolsjevikerna eller antibolsjevikerna – som hade fångat honom, och därför inte heller förstod vad kidnapparna ville att han skulle berätta.

Calvé hölls fången i över ett dygn, fastkedjad i ett rum på övervåningen i villan i Bollstanäs, där han torterades av den sadistiske Hadjetlaché, bland annat med elektricitet vilket resulterade i att strömmen gick i villan. Till sist avrättades Calvé av Hadjetlaché som ströp honom med en snara och för säkerhets skull även sköt honom i huvudet med sin revolver. Därefter lindades kroppen in i säckväv och dumpades fastkedjad med stenar genom en vak i isen i Norrviken.

Per Leander

Fortsättning följer i nästa nummer.

Samband mellan CJL Almqvist och Anton Tamm

Carl Jonas Love Almqvist
Foto: CC0

Carl Jonas Love Almqvist växte upp på Antuna gård i Eds socken. Under sin levnad hade han flera yrken och arbetade som präst och lärare. Sedan 1839 var Almqvist liberal skribent på Aftonbladet. Lars Johan Hierta hade då drivit nyhetstidningen i omkring 8 år.

När CJL Almqvist 1841 arbetat i två år på Aftonbladet anställde Lars Johan Hierta en ny journalist. Den nya skribenten hette Wendela Hebbe, och hon blev Sveriges första kvinnliga journalist. Naturligtvis blev hon påverkad av många idéer från Carl Jonas Love Almqvist. Han var både hennes kollega på tidningen och hennes

granne i huset på Stora Nygatan 21 i Gamla Stan.

Wendela Hebbe och den gifte Lars Johan Hierta hade en utomäktenskaplig affär. De båda tillsammans fick 1852 sonen Edvard. Pojken erkändes inte av föräldrarna, men de bidrog ekonomiskt till hans uppfostran och hade löpande kontakt med honom. Under sin tidiga ungdom uppfostrades Edvard hos läkarparet Faustman utanför Berlin i Tyskland.

Edvard Faustman utbildade sig till ingenjör och tog 1872 examen vid Teknologiska institutet (idag KTH) i Stockholm. I slutet av 1870-talet bildade Edvard Faustman och Petter Östberg tillsammans en mekanisk verkstad för att utveckla gjuttekniken. De grundade Karlsviks gjuterier på Kungsholmen i Stockholm. Karlsviksområdet fanns vid Hantverkargatans västra ände, mellan dagens Fridhemsplan och Rålambshovsparken nere vid Mälaren.

Petter Östberg startade även andra företag. Han var med och byggde bostäder åt arbetarna. År 1899 grundade han foto­genförgasningsföretaget Optimus. Anton Tamm var vid tiden kring sekelskiftet

Anton Tamm. Fotografiet kommer från Roland Storms bildsamling.

1900 verkställande direktör på Optimus. Anton Tamms pappa var kusin med Petter Östberg. Carl Östberg föddes 1764 i Vässterås, och denne Carl var Anton Tamms farmors far. Carl Östberg var också farfar till Petter Östberg.

1903 köper Anton Tamm gården Stora Wilunda med all dess mark. Samma år grundade han Väsby's första stora industri, nämligen Väsby Werkstäder. Optimus verkstad i Stockholm blir för liten, och Anton Tamm erbjuder dem mark.

Anton Tamm lät 1908 uppföra nya fabrikslokaler i Väsby, och därefter flyttade Optimus till Väsby i Hammarby socken. Väsby Werkstäder tillverkade mässingsrör och kopparrör, och många av produkterna levererades till Optimus.

Anton Tamm har haft en stor inverkan på dagens Upplands Väsby. Det är många som tycker att han var den som lade grunden till det moderna Upplands Väsby.

Denna exposé startade med Carl Jonas Love Almqvist och slutade med Anton Tamm. Vi upptäckte härigenom att det finns ett snirkligt samband mellan dessa två personer, som båda betytt så mycket för Upplands Väsby. Det är inte bara Industrivägen som sammanbinder Love Almqvists torg och Anton Tamms väg. Via det här gummibandet, som jag dragit ut både i tid och rum, finns det en annan anknytning mellan dessa två personer.

Bo Lindman

Gummibandet

kan töjas ut i både tid och rum. Med hjälp av det går det att hitta kopplingar, som är oväntade, fantastiska, märkliga eller intressanta. Avsnitt i den här kategorin har vi tänkt att de skall återkomma oregelbundet.

Länsförbundets årsmöte

1 april 2019

Stockholms läns hembygdsförbunds årsmöte ägde rum 1 april i Immanuelskyrkan. Från Upplands Väsby deltog Susanne Bergman, Ingegerd Peterson och Berit Östman som ombud. Under tecknad var närvarande i egenskap av ledamot i Länsförbundets styrelse.

Årsmötet inleddes med att Anna Berndes från Immanuelskyrkan berättade om kyrkan och församlingens arbete. Kyrkan ritades av Sture Frölén och stod klar 1974.

Håkan Liby

Håkan Liby, tidigare chef för Upplandsmuseet och sekreterare i Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund, berättade mycket levande om kulturarvets betydelse. Utgångspunkten var regeringspropositionen Kulturarvspolitik (2016/17:116; kortversion-kulturarvspolitik-prop.-201617116). Liby underströk den viktiga roll hembygdsföreningarna

har och det breda folkbildningsarbete som rörelsen bidrar med.

Cecilia Elving, ny ordförande i Kulturnämnden i Region Stockholm (tidigare Stockholms läns landsting) pratade om det regionala perspektivet.

Anneli Kurtilla, Läns museets nya chef, berättade om museets nya roll. Framför allt kommer museet att arbeta digitalt. På museets hemsida, som precis förnyas, kommer information om länets kulturmiljöer att lyftas fram. En viktig uppgift är att stödja föreningslivet, bl.a. med kurser riktade till hembygdsföreningarna.

Årsmötesförhandlingarna bjöd inte på några överraskningar. Anita Lundin (Brännkyrka) valdes om som ordförande. Gabriele Prenzlau-Enander (Värmdö),

Lars Gundberg, Ekerö-Munsö och Birgitta Biesheuvel, Hägersten avtackades för långvarigt arbete i Länsförbundets styrelse.

De tre diplommottagarna som var närvarande: Kerstin Balck-Ahlén (Ekerö Munsö), Anne-Marie Andersson (Enhörna) och Eva Löfman (Hässelby).

Carl-Gerhard Wennerberg (Häverö-Edebo) och undertecknad valdes om på två år.

Anders Boberg (Sollentuna), Monica Boye-Möller (Järfälla), Thommy Fjällberg (Ljusterö), Björn Hamilton (Djursholm) och Gunilla Hammarsjö (Täby) och Brittmari Urve (Järna) valdes 2018 på två år.

Birgitta Biesheuvel (Hägersten), Lars Gundberg (Ekerö-Munsö) och Anders Törner (Lohärad) ställde inte upp för omval.

I år var andra året med upplägget att mötet genomfördes en vardagseftermiddag i centrala Stockholm. Farsta hembygdsförening motionerade om att årsmötena ska återgå till den tidigare formen och arran-

geras hos en av föreningarna i länet på en lördag. Styrelsen svarade att den nuvarande formen ska prövas i tre år och sedan utvärderas.

Fem mycket väl kvalificerade personer fick länsförbundets diplom för sina insatser i hembygdsarbetet: Anne-Marie Andersson (Enhörna), Kerstin Balck-Ahlén (Ekerö Munsö), Hans Callergård, Hans Harlén (båda Brännkyrka) och Eva Löfman (Hässelby).

Klas Lundkvist
(Text och foto)

Kvinnor blev portade

Idag pågår fortfarande kampen för jämställdhet mellan kvinnor och män. Emellanåt tar debatten fart. För oss är det konstigt att alla inte skall ha samma värde i alla sammanhang.

Förr i tiden skulle kvinnorna vara underställda männen. Den synen har funnits under väldigt lång tid ända fram till 1900-talets början. Det har inte varit självklart att kvinnor fått vara med i arbetslivet, samhällsutvecklingen och kulturlivet.

Konstnärsklubben för män

I Dagens Nyheters kulturbilaga publicerades den 19 november 2018 en artikel om Konstnärsklubben. Rubriken var ”Vill man hänga med män som inte vill ha kvinnor i sin klubb?”. Av artikeln framgår att föreningen är gammal. Den bildades 1856, och syftet var att främja social gemenskap för manliga konstnärer, arkitekter och konsthistoriker.

Konstnärsklubben blev framgångsrik inom svenskt konstliv. Man hade stor del i bygget av Konstnärshuset på Smålandsgatan i Stockholm. Tidigt samlade man ihop en kassa, som skulle användas till behövande konstnärer. Den kassan utvecklades så småningom till att ”Konstnärernas hjälpfond” bildades 1936.

Enligt föreningens stadgar är det enbart män som kan bli medlemmar. Flera gånger under de senaste 20 åren har det kommit förslag att ändra stadgarna så att även kvinnor kan bli medlemmar. Men dessa förslag har varje gång röstats ned.

I artikeln i DN stod det också några rader om ”Nya konstnärsklubben”, som bildats som en motreaktion. I den föreningen skall både män och kvinnor vara välkomna som medlemmar. Just denna företeelse påminner mig om något som hände för omkring 130 år sedan. Då reagerade kvinnor på ett liknande sätt.

Sällskapet Idun

Inom kultursfären verkade ”Sällskapet Idun” i Stockholm i slutet av 1800-talet. Det sällskapet hade bildats den 22 november 1862. Enligt sina stadgar var detta sällskap till för ”i Stockholm bosatte män, vilka åt vetenskap, vitterhet och konst på skilda banor egna verksamhet och intresse”. Initiativtagarna till bildandet var sex män, och bland dem fanns män som var konstnärer, professorer, rektorer, tonsättare, forskningsresande och bibliotekarier.

En gång i månaden hade Sällskapet Idun sammankomster med föredrag och konststunder. Under dessa sammankomster gav olika personer inblickar i sin konst-

närliga verksamhet. Novembermötet skulle ägnas åt enbart musik.

I flera decennier var bibliotekarien Harald Wieselgren sällskapets sekreterare och den drivande kraften. 1892 gjorde Anders Zorn en målning, som han kallade för ”En skål i Idun”. På den målningen syns flera män. Det är Harald Wieselgren som är huvudpersonen i den fina målningen.

Den här målningen kallas för ”En skål i Idun” och den är målad 1892 av Anders Zorn.

Foto:CC0

Motsvarande föreningar bildades också på andra håll i landet. Sällskapet Concordia i Örebro och Sällskapet Heimdall i Malmö hade likartade program och var enbart öppna för herrar. I Göteborg grundades 1878 ett sällskap som även tog emot kvinnor som medlemmar, och det kallades Sällskapet Gnistan.

Sällskapet Idun finns fortfarande kvar efter mer än 150 år. De har en egen hemsida (<https://idun1862.se>) där man informerar om sin verksamhet.

Sällskapet Nya Idun

Calla Lundström var född 1850 i Jönköping, men flyttade 1863 med sina föräldrar till Stockholm. Hennes pappa köpte 1868 Antuna i Eds socken. Då Calla var sjutton år gammal gifte hon sig med läkaren Adolf Liljeroth, som dock avled efter bara sex års äktenskap. 1878 gifte Calla om sig med den kände professorn Carl Curman. Paret bosatte sig på Floragatan 3 i Stockholm. Där i den Curmanska villan blev det en samlingspunkt för ett lysande sällskapsliv under 1800-talets senare del.

Carl Curman var medlem i Sällskapet Idun, som regelbundet hade träffar med föredrag, konst och musik. Som jag tidigare nämnde var ju Sällskapet Idun öppet endast till för män.

Kunde männen så kunde väl också kvinnorna träffas för en givande samvaro! Så tänkte Calla Curman och tog initiativet till att bilda ”Sällskapet Nya Idun”, som enbart vänder sig till kvinnor. Nya Idun startades 1885 av Ellen Fries, Calla Curman, Hanna Winge, Ellen Key och Amelie Wikström.

Gruppen med de fem kvinnorna bjöd in till ett samkväm den 7 februari 1885. Då var det författarinnan Anne Charlotte Ed-

gren-Leffler som höll föredrag. På första mötet träffades 20 kvinnor i Hushållsskolans lokal på Jakobsbergsgatan 11 i Stockholm.

Sällskapet Nya Idun finns fortfarande kvar och bedriver verksamhet inom kulturområdet. Många kända kvinnor har varit med i sällskapet. Man kallar sina medlemmar för ”iduneser”. Den som varit medlem i 50 år blir hedersmedlem och tilldelas ett Guldäpple. För närvarande innehas guldäpplen av ett tjugotal medlemmar. På deras webbplats <http://nyaidun.se> kan du hitta mer information om sällskapet.

Tidskriften Iduna

Den svenska tidskriften Iduna gavs ut med oregelbundna mellanrum under åren 1811–1824. De tio numren under perioden gavs ut av Götiska förbundet, som var ett litterärt sällskap i romantikens anda. Deras syfte var att återskapa ”de gamle göters frihetsanda, mannamod och redliga sinne”. Erik Gustaf Geijer var tidningens skapare och dess redaktör.

I början kallades tidskriften för ”en skrift för den nordiska fornålderns älskare”. Det kanske kan vara intressant att känna till att flera av Erik Gustaf Geijers dikter först trycktes i Iduna. Iduna innehöll även flera arkeologiska avhandlingar skrivna av forskare. Några delar av ”Frithiofs saga” publicerade Esaias Tegnér också i tidningen. Ett elfte och sista häfte av Iduna kom emellertid så sent som 1845. Vid

den här tiden upplöstes Götiska förbundet och deras arkiv överlämnades till Vitterhetsakademien.

Det här ”Götiska förbundet” skall man inte förväxla med det samtida ordenssällskapet med samma namn. Detta ordenssällskap är fortfarande levande.

Veckotidningen Idun

Idun var en veckotidning som började utges i Sverige 1887. Frithiof Hellberg var den som grundade denna tidning ”för kvinnan och hemmet”. Målgruppen var hela tiden den borgerliga familjens kvi-

Det första provnumret av ”Veckotidningen Idun” kom ut i december 1887. Det andra provnumret skulle komma ut den 17 december samma år

I tidningshuvudet på framsidan kan man se många intressanta uppgifter från 1887. Frithiof Hellberg var redaktör och ansvarig utgivare för Idun. Tidningen kom ut en gång i veckan och kostade en krona i kvartalet.

nor. Under de första tolv åren låg tonvikten på det husligt praktiska. Vid starten kostade det 4 kronor per år att prenumera, och då ingick en gratis bilaga. För ytterligare en krona erhöles ett tjockt kolorerat julnummer. Betalade man extra så kunde man erhålla olika bilagor, romaner, modemagasin, mönstertidning eller kolorerade planscher.

Till en början var man negativ till kvinnörelsen, men detta ändrades så småningom. Runt sekelskiftet 1900 ändrade innehållet karaktär, och man skrev mer om aktualiteter och samhällsfrågor.

Jag har länge försökt ta reda på om denna veckotidning har haft någonting med

Sällskapet Nya Idun att göra. Just detta sällskap bildades ju 1885, bara två år innan tidningsutgivningen startade. Men jag har inte hittat några andra säkra samband. Tidskriften Idun hade en liten fast redaktion, men många skribenter var externa medarbetare. Flera av skribenterna i veckotidningen Idun var även med i Sällskapet Nya Idun.

I tidningen Idun presenterade man varje vecka en framträdande person. På första sidan fanns ett grafiskt porträtt och därtill en text, som beskrev personens gärningar. Så småningom blev det fler illustrationer i publikationen. Det publicerades även skönlitterära bidrag i Idun. Bland annat publicerade Selma Lagerlöf de fem

första kapitlen av Gösta Berlings saga. Detta gjordes efter det att författaren vunnit första pris i tidskriftens romantävling 1891.

Idun gick 1963 samman med Vecko-Journalen. Fram till 1968 utgavs den under dubbelnamnet Idun-Veckojournalen. 1980 ändrades utgivningen så att den blev månadsvis, och då fick tidningen det nya namnet Månadsjournalen. Den här tidningen fick så småningom en sjunkande efterfrågan, och detta ledde till att tidningen lades ned 2002.

I de här exemplen har vi sett hur kvinnor gör något radikalt åt en låst situation. Kvinnor kan! Om de inte får vara med, så kan de starta upp något eget.

Vi har också berättat om några organisationer eller publikationer som har Idun med i sitt namn. Som jag nu förstått det hela, har den fornnordiska gudinnan Idun ett livgivande inflytande i de flesta sammanhang. Förr visste jag inte något alls om detta. I min ungdom kände jag absolut ingenting ovanligt då jag köpte tjong på Idungatan bakom Matteus folkskola i Vasastan i Stockholm.

Bo Lindman

Gudinnan Idun

I de fornisländska myterna förekom en gudinna som hette Idun. Hennes namn betyder "den som förnygrar". Hon och hennes äpplen höll de andra gudarna evigt unga. Idun var maka åt Brage.

Guden Loke hade ett finger med i spelet då hon rövades bort från Asgård av jätten Tjatse. För alla gudarna blev Iduns försvinnande ödesdigra, för utan Idun och hennes hälsosamma äpplen blev de snabbt gamla och orkeslösa.

Loke blev misstänkt och utsattes för hot om hemska plågor och död. Då erkände han att han hade hjälpt jätten att röva bort Idun. Han erbjöd sig att på något sätt återbörda Idun till gudarnas boning. Loke lyckades hitta till Tjatses hem i Jotunheim, därifrån rövade han tillbaka Idun och förde henne åter till Asgård. I och med Iduns återkomst fick gudarna tillbaka sin kraft och sin ungdom.

Bo Lindman

Loppissaker behövs

Skänk gärna några saker till Hembygdsföreningens Loppis. Vi behöver glas, porslin, dukar, prydnadssaker, böcker mm.

Om föremålen behöver hämtas, ring Berit Östman på tel 073-667 14 92.

Gör som Sigge,
fynda i Mjölkkammar en.

Vågrätt

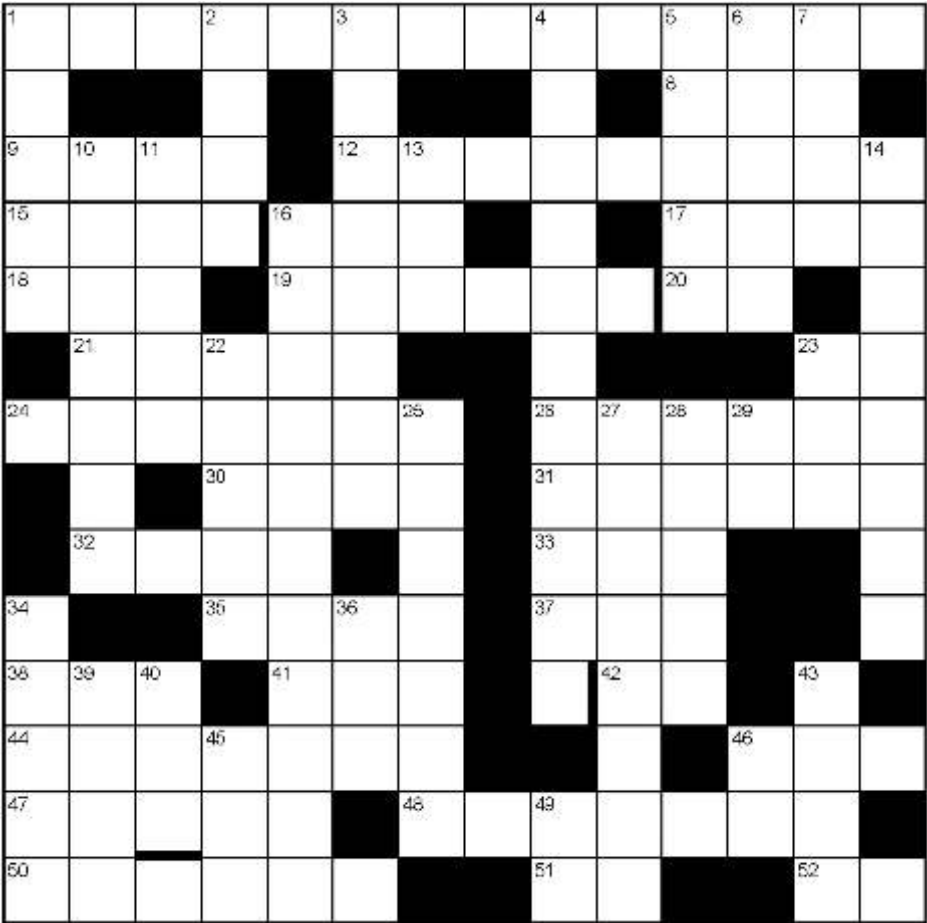
1. Invigdes 2002-08-29
8. Organisation med tidigare Väsbybo
9. Lyser upp kvällen
12. Yrjö Haapanen drev där Väsby's första bastu
15. Italiensk ö
16. Pålägg och väderstreck
17. Flod
18. Lugnvatten
19. Att äta sent
20. Ytmått
21. Afrikansk republik
23. Område i Knivsta
24. Namn som blivit mycket populärt
26. Är många rykten
30. Vedartad växt
31. Kluckande
32. Handelsväg
33. Tu
35. Reses ibland
37. Kan vara en order i London
38. Toppen
41. Angår
42. Här vill vi ha akut
44. Fjäskande
46. Tidigare stort Väsbyföretag
47. Gör man när man mår bra
48. Spräcklig
50. Har nationalpark
51. Kvalster
52. Manskör

Lodrätt

1. Svensk skulptör
2. Ansikte
3. Här tippas från tunnelbygge
4. Skopor på band
5. Församling i Norrtälje
6. Pilfodral
7. Stockholm enligt kisen
10. Snitsig
11. Tunn rund kaka
13. Den allmänna tilläggs pensionen
14. Behandlar bl.a. smärttillstånd
16. Är strejkbrytare
22. Fler och fler rullar på vägarna
23. Anläggning
25. Omkastning av bokstäver
27. Florerar alltför mycket
28. Gjordes middagen
29. Natrium
34. Eliten utgör de
36. Vattensamling
39. Tidigare jugoslav
40. Indisk gudinna
43. Tidigare svenskt storföretag
45. Rörarbete
49. Landsorganisationen

Korsord 2 - 2019

Konstruktör: Lennart Hedlund

När du löst korsordet skriver du ditt namn och din adress.

Lösningen insändes senast tisdagen den 11 juni 2019 till:

Hembygden
 Box 40
 194 21 Upplands Väsby
 Märk kuvertet med "Korsord 2 - 2019"
 eller digitalt till info.uvhbf@gmail.com

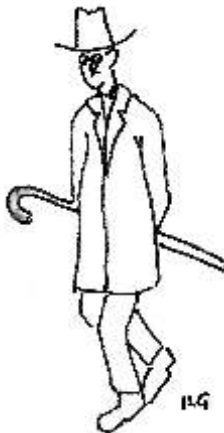

Lösning till korsordet 1 - 2019

Toppen korsordslösare!

Uppropet i förra numret gav ett bra resultat. Den här gången fick vi in 18 lösningar med brev. Dessutom fick vi en lösning på det moderna sättet, digitalfotograferat och inskickat som e-postmeddelande. Resultatet innebär att vi kämpar på.

Karlssons funderingar

Jag är en utgående modell.

Upplands Väsby Hembygdsförening

STYRELSE 2019-2020

Klas Lundkvist, ordförande	070-673 63 47
Ingegerd Peterson, vice ordförande	073-806 84 04
Ann-Christin Jyttner, kassör	070-753 34 33
Susanne Bergman, ledamot	590 858 84
Gunilla André, ledamot	590 338 34

Telefon

ERSÄTTARE

Berit Östman	073-667 14 92
Kjell Ehrnholm	070-330 97 87
Ulla Ekengren	076-309 15 32
Niklas Johansson	072-500 22 75
Margareta Norén	070-799 25 01

MEDLEMSBLADET HEMBYGDEN

Bo Lindman	070-716 52 43
Redaktionsgrupp, se sidan 2	

REVISORER

Ordinarie

Ove Gustafsson
Anita Bergqvist

Ersättare

Anette Ehrnholm
Ali Kashefi

VALBEREDNING

Roland Storm, sammankallande	070-729 27 60
Lars Nyström	070-821 41 90

Besök gärna vår webbplats: www.hembygd.se/upplands-vasby

Upplands Väsby
Hembygdsförening
Box 40
194 21 Upplands Väsby

E-post
info.uvhbf@gmail.com
Besöksadress
Hagvägen 2/Pukslagargatan

Plusgiro
29 81 91-8
Årsavgift (2019)
150 kr

Upplands Väsby Hembygdsförening

Upplands Väsby Hembygdsförening, Box 40, 194 21 Upplands Väsby

Upplands Väsby Hembygdsförening

År 1954 bildades Upplands Väsby Hembygdsförening. I föreningen vill vi tillsammans öka kunskapen om kommunen, vårda kulturarvet och påverka det som händer just nu.

Vi som är medlemmar arbetar för att

- väcka och förstärka den djupa känslan för hembygden
- bevara den lokala historien, kulturhistoriska platser och föremål
- sprida kunskaper om hembygden och om våra traditioner till gammal och ung
- genomföra olika evenemang, gärna sådana där flera generationer kan träffas
- lämna våra synpunkter på bebyggelse- och planeringsfrågor

Under verksamhetsåret har vi ett stort antal evenemang. Vi visar och berättar om bygden och vår lokalhistoria.

Inom föreningen arbetar vi för att våra samlingar och arkiv skall bli en bra kunskapskälla. Vi samlar anteckningar, dokumentationer, böcker, fotografier och föremål.

Vi vårdar Hembygdsgården som vår naturliga mötesplats och att den skall vara en välkommande och intressant plats att besöka.

Välkommen att kontakta oss, om du har funderingar eller frågor.
Du får gärna komma med i vår aktiva skara!

Besök gärna vår webbplats: www.hembygd.se/upplands-vasby